

PRŮBĚH SLUŽBY PODDŮSTOJNÍKŮ ČS. ARMÁDY V LETECH 1918 AŽ 1960

(Ve služebním poměru dělesloužících)

V souvislosti s novou koncepcí AČR se často mluví o profesionalizaci poddůstojnických funkcí. Znovuvytvoření kategorie dělesloužících (na čas) předpokládá navázat na přerušenu kontinuitu. Jinými slovy to znamená, že inspiraci pro řešení průběhu služby poddůstojníků dělesloužících je možné hledat v historii. Historický průřez problematiky průběhu služby poddůstojníků čs. armády v letech 1918 - 1960 nastiňuje některé cesty jak řešit tento složitý problém.

Při budování československého státu náleželo klíčové místo armádě. Její výstavba byla limitována nejen skutečností, že se jednalo o stát nově konstituovaný, ale i novostí mezinárodních, vnitropolitických a sociálních podmínek ve střední Evropě. Na základě zkušeností z první světové války vystupovaly nové požadavky na přípravu velitelského sboru. Politické i vojenské vedení stavělo do popředí prvky demokratické, které se opíraly o vzdělání a uvědomělý vztah k obraně vlasti.

Čs. armáda se konstitovala ve značné míře z bývalých vojáků z povolání staré armády, gážistů bývalé rakousko-uherské branné moci, kteří sice byli u veřejnosti značně neoblíbeni, byli však k dispozici ihned. Nermalou část tvořili také příslušníci francouzských, italských a ruských legií, kteří se do vlasti vrátili po 28. říjnu 1918. Hlavní zdroje rekrutace nových adeptů o službu v armádě byly v zásadě tři. Jednalo se o uchazeče před nástupem předepsané prezenční služby, nebo z řad vojáků vykonávajících tuto službu a ze zálohy.

Tyto okolnosti výrazně determinovaly průběh všech kategorií vojáků z povolání, jelikož politická reprezentace státu si uvědomovala provizornost, přechodnost i snadnou zranitelnost výběru, přípravy a převýchovy velitelského sboru budované armády. Tím narůstala významnost uvedených zdrojů rekrutace, protože tehdy usilovali o výchovu nového dorostu nezatíženého rakouským dědictvím, ale navazujícího na legionářskou tradici. Do branného zákona a na něj navazujících dokumentů bylo potřeba zapracovat otázky rekrutace, retence a migrace vojáků

z povolání včetně poddůstojníků. Přitom po roce 1918 se velení opíralo o zkušenosti francouzské armády a po roce 1948 se orientovalo na sovětskou armádu.

Problematika děsloužících byla analyzována na základě dokumentů přibližně od roku 1923, kdy tato kategorie vznikla. Zanikla až v 60. letech převodem do kategorie praporčků. Kategorie děsloužících existovala již před tímto rokem. Do roku 1923 byla tato problematika řešena provizorně vydáváním ustanovení ve Věcných věstnících. Definitivní úprava přijímání bývalých děsloužících byla vyřešena ve Věcném věstníku č. 14. čl. 161 ze dne 27. března 1920 a vydáním prozatímního předpisu Org. 7.

V analýze dokumentů jsme se zaměřili na poddůstojníky ve služebním poměru děsloužících z hledisek:

- vstupních podmínek děsloužících,
- průběhu služby děsloužících,
- podmínek ukončení další služby a přechodu do civilního života.

V historickém pohledu jsme analyzovali pouze nejdůležitější aspekty, jelikož jejich vyčerpávající přehled by vyžadoval samostatnou a obsáhlou studii.

V období let 1918 až 1923 je nutné zásadním způsobem odlišovat poddůstojníky do hodnosti četaře, kteří byli zpočátku součástí mužstva v rámci předepsané prezenční služby, od stavovské skupiny poddůstojníků z povolání, což vyplývá z celkové stavovské struktury Čs. armády přibližně do roku 1923:

- a) důstojníci z povolání,
- b) poddůstojníci z povolání (v hodnosti rotmistra),
- c) mužstvo (od vojína do četaře).

Ke zlomu dochází po roce 1922, kdy se vytváří kategorie poddůstojníků ve služebním poměru děsloužících. Vznik této kategorie byl odůvodněn omezením prezenční služby na 18 měsíců a od roku 1923 na 14 měsíců. (Služební doba 14 až 18 měsíců byla sice vymezena právně, ale ve skutečnosti se většinou 14 měsíců nesloužilo; u jednotlivých zbraní určitý počet mužů přesluhoval přes zákonem stanovenou dobu.) V roce 1925 došlo k odlišení děsloužících poddůstojníků a poddůstojníků z povolání tím, že z posledně jmenovaných byl vytvořen rotmistrovský sbor.

Děsloužící poddůstojníci měli využití ve vojscích jako cvičitelé, kteří vedli výcvik mužstva pod dozorem příslušných velitelů, dále plnili úkoly, které vyplývaly z jejich přidělení, nebo vykonávali službu na odborných místech. Uvedený stav byl platný až do rozpuštění čs. branné moci zákonem č. 317 z roku 1939 a bezprostředně po ukončení války až do schválení zákona č. 44 z roku 1949, jímž dochází k úpravě právních poměrů v souvislosti s reorganizací velitelského sboru. Poddůstojníkům se tato reorganizace týkala v tom, že další činnou službu konali ve služebním poměru poddůstojníka z povolání. (Poddůstojníkem z povolání se stal každý voják, který byl na svou žádost vyškolen na náklad vojenské správy a zavázal se ke konání další činné služby po ukončení základní služby.) K poslední statutární změně děsloužících poddůstojníků dochází v roce 1960, kdy se převádějí do sboru

praporčků z povolání. Tím fakticky dělesloužící poddůstojníci v Čs. armádě zanikají. Vývoj kategorie dělesloužících znázorňuje **tabulka**.

Tabulka

Roky	Vývoj kategorie dělesloužících poddůstojníků
1923	Vznik kategorie dělesloužících poddůstojníků.
1934	K říjnu toho roku byly ve struktuře Čs. armády tyto počty: - 9 392 důstojníků, - 8 146 rotmistrů, - 9 241 dělesloužících, - 5 355 vojáků náhradní služby + zálohy, - 145 790 vojáků prezenční služby.
1935-38	Vzrostl počet ostatních kategorií a naopak poklesl počet dělesloužících na 8 555.
1939	Rozpuštění čs. branné moci zákonem č. 317 z r. 1939.
1949	Zákonem č. 44 z tohoto roku dochází k úpravě právních poměrů v souvislosti s reorganizací dělesloužících. Poddůstojníků se tato reorganizace týkala v tom, že další činnou službu konali ve služebním poměru poddůstojníka z povolání.
1960	Dělesloužící poddůstojníci zanikají převodem do sboru praporčků z povolání.

Poznámka:

Určení dělesloužících: 1. jako instruktoři při výcviku
 2. při plnění administrativních a technických úkolů
 3. dělesloužící měli zastoupení i u hradní stráže, která byla složena kromě velitelů z rotmistrů a dělesloužících poddůstojníků.

Vstupní podmínky do poměru dělesloužících poddůstojníků

Uchazeče o další službu v armádě bylo možno přijímat v zásadě dvojím způsobem:

① Podle § 12 Branného zákona z roku 1920, který stanovoval jako podmínky československé státní občanství, potřebnou duševní a fyzickou způsobilost a dosažení minimálně 17 let svého věku. Takto přijatí uchazeči byli již v rámci prezenční služby připravováni a cvičeni k další službě, ke které byli zavázáni podle § 17 výše zmíněného zákona. Pravidelná prezenční služba trvala 14 měsíců, ti kdož byli vycvičeni na státní útraty k vojenským službám z povolání nebo dostali k tomuto účelu stipendium, byli zavázáni vedle pravidelné prezenční služby ještě k další činné službě.

② Podle § 19 Branného zákona, kde bylo stanoveno, že dobrovolný vstup do Čs. branné moci může být povolen tomu, kdo vykoná zákonitou prezenční službu.

Tento způsob přijímání byl výhodnější, jelikož na rozdíl od uchazečů podle § 12 byly již známy kvality z výkonu prezenční služby.

Uchazeč o přijetí za děsloužícího musel splňovat tyto podmínky:

- čs. státní příslušnost,
- fyzickou a duševní způsobilost k řadové službě,
- vykonání zákonitě prezenční služby,
- úspěšné absolvování přípravy, později poddůstojnické školy nebo splnění podmínek nahrazujících tuto školu,
- mravní bezúhonnost a spolehlivost (zejména státní),
- úplnou znalost služebního jazyka, aby bylo možno žadatele použít ke všem služebním úkonům příslušejícím děsloužícím,
- absolvování alespoň obecné školy,
- svobodný stav,
- převzetí závazku k dobrovolné další službě (reverz).

Pro některé skupiny zbraní, např. u letectva museli uchazeči vyhovovat ještě dalším zvláštním podmínkám, podle okolností museli být vyučeni určitému řemeslu. Podmínky vždy stanovovalo ministerstvo národní obrany.

O povolení k další činné službě bylo možné se ucházet již tři měsíce před ukončením prezenční služby, ve výjimečných případech v prvním roce zálohy. Na starší uchazeče měl být brán zřetel pouze v ojedinělých a náležitě odůvodněných případech. Tímto opatřením bylo sledováno, aby se děsloužící věkově nepřibližovali poddůstojníkům, později rotmistrům z povolání. K žádostem o povolení další služby museli uchazeči připojovat reverz, jímž na sebe přejímali závazky k délce služby. O žádostech se rozhodovalo u tzv. kmenových těles žadatelů po komisionálním posouzení. Povolení se udělovalo zpravidla na jeden až dva roky, poté se prodlužovalo. Maximální délka služby byla stanovena na 5 let. (V jednotlivých případech byla překračována a někdy dosahovala i 10 let.) Prvním předpisem, který kromě zákonných norem upravoval průběh služby, byl Předpis o děsloužících, platný od 1. 10. 1924. Tento předpis aplikoval § 19 Branného zákona a § 83 Branných předpisů. Byly v něm také stanoveny kategorie děsloužících:

- **kategorie "A" - děsloužící**, kteří dostávali pouze měsíční přídavek stanovený zákonem č. 224 z roku 1922,
- **kategorie "B" - děsloužící**, kterým byly vedle toho dávány pololetní prémie na základě vlád. nařízení č. 274 z roku 1923.

Jednalo se o ty, kteří byli přijati na základě § 19 Branného zákona.

Celkový počet děsloužících nesměl překročit tabulky předepsaných počtů a představoval zpravidla 1/2 systematizovaného počtu všech poddůstojníků. (Ve dvacátých letech tento počet představoval zhruba 7000 poddůstojníků děsloužících. Přesnější údaje nebylo možno zjistit z důvodů častých změn.) Podrobnosti v přijímání uchazečů do další činné služby byly později rozvedeny v Branných předpisech z roku 1927, kde však nebylo srovnání s rokem 1923 podstatných změn. V dalším období přinesl zkvalitnění vstupních podmínek do další činné služby zákon č. 83 z roku 1932, kde bylo nově stanoveno, že vojenské osoby

z počtu mužstva, které se zavází reverzem, že setrvají v další činné službě jako dělesloužící po dobu nejméně dvou let, dostanou jednorázovou vstupní prémie.

Důležitým dokumentem byl předpis A-VII-1. Dělesloužící z roku 1936, kde se velice podrobně stanovovalo, kdo může být přijat za dělesloužícího a jaké podmínky musí splňovat. V zásadě se neliší od předchozích, nově je tu však zvýrazněna podmínka absolvování poddůstojnické školy nebo splnění kritérií, která tuto školu nahrazují. Z hlediska hodnosti se přijímají v zásadě jenom poddůstojníci, ve výjimečných případech vojíní, kteří museli prokázat schopnost k povýšení na svobodníka. (Již od roku 1927 byli dělesloužící po uplynutí závazku vybíráni k přijetí do bezpečnostních složek - k četnictvu, do formujících se jednotek stráže obrany státu působících v pohraničí, ale až po roce 1936 byl tento výběr systematický.)

Po roce 1949 dochází na základě zákona č. 44/1949 k převodu dělesloužících poddůstojníků na poddůstojníky z povolání; zároveň byly stanoveny způsoby tohoto převodu. Tímto zákonem bylo zastaveno přijímání vojenských osob za dělesloužící poddůstojníky podle § 19 branného zákona. Zásady přijímání a průběhu jejich služby stanovoval Zatímní předpis o poddůstojnících vojska z povolání z roku 1951. Podmínky přijetí byly doplněny politickými požadavky na uchazeče v souladu s celospolečenskými změnami v roce 1948. Nově byl stanoven požadavek trestné a soudní bezúhonnosti a maximální věk 28 let. Značná váha se přikládala posudku velitele útvaru, u kterého žadatel konal základní službu. Nově bylo ustanoveno, že za poddůstojníka z povolání může být přijata žena, která dosáhla v roce podání žádosti 17 let věku a podrobila se dobrovolnému odvodu a vojenskému výcviku. Uchazeči o přijetí do sboru poddůstojníků z povolání ze základní služby podávali žádost svému nadřízenému, uchazeči ze zálohy příslušnému okresnímu, městskému nebo obvodnímu vojenskému velitelství. Tyto podmínky přetrvávaly až do 60. let.

Průběh další činné služby dělesloužících poddůstojníků

Zásady průběhu další činné služby byly zformulovány v Branném zákoně, branných předpisech a v dalších zákonných nařízeních. Jedním z prvních dokumentů, který pojednával o zabezpečení dělesloužících, bylo Vládní nařízení č. 247 z roku 1923, jímž se upravovaly zvláštní přídavky pro poddůstojníky a vojíny, kteří podle § 19 Branného zákona konají další činnou službu. (Nedostatečné sociální zabezpečení dělesloužících poddůstojníků přetrvávalo až do poloviny 30. let.) Další zásady byly v již zmíněném předpise o dělesloužících z roku 1924. Dělesloužícím náleželo kromě zabezpečení shodného s vojáky prezenční služby navíc: měsíční premie stanovená vládním nařízením č. 224/1922, přijatým svobodníkům bylo garantováno okamžité povýšení do hodnosti desátníka (s podmínkou volného tabulkového místa). Nejkonkrétněji pojednával o zaopatření dělesloužících zákon č. 83 z roku 1932 v části 2. Zde jsou stanoveny vstupní premie, měsíční premie, nároky na stravné, ústroj, ubytování a dále jsou jasně stanoveny zaopatřovací dávky, jako odbytné, odchodné, výslužné, invalidní zaopatření a jiné. Služební zařazení a eventuální postup ve funkci u dělesloužících poddůstojníků nepřesahoval rámec tabulek určených pro prezenční službu, včetně povyšování.

Jednou z cest, jak postoupit v žebříčku služební kariéry, byla možnost stát se rotmistrem z povolání. Postup na tato místa však byl podmíněn absolvováním přípravné služby na rotmistry z povolání. Do této služby mohli být přijati pouze dělesloužící, kteří konají podle § 19 Branného zákona dobrovolnou další činnou službu. Přípravná služba byla tříletá, byla však zkracována podle odsloužených let v poměru dělesloužícího, maximálně o dva roky. Přijetí do přípravné služby nic neměnilo na jejich služebním poměru a nadále platila ustanovení pro dělesloužící včetně povyšování do nejvyšší hodnosti mužstva, tedy četaře. Dělesloužící, kteří úspěšně absolvovali přípravnou službu, se stali rotmistry z povolání a museli podle § 17 Branného zákona setrvat v činné službě (většinou 4 roky, u letectva 6 let). Další možností služebního postupu pro dělesloužící poddůstojníky bylo studium ve školách pro důstojníky, což opět bylo podmíněno další činnou službou podle § 17 Branného zákona.

Z hlediska možností postupu ve služební kariéře měli poddůstojníci z povolání možnost stát se důstojníkem z povolání při splnění jedné z následujících podmínek:

- a) úspěšné ukončení studia na vojenské akademii, přičemž toto studium se umožňovalo do věku 28 let,
- b) úspěšné ukončení zkušební praxe na důstojníky z povolání (pro týl a administrativu), přijímání do zkušební praxe se provádělo formou soutěže,
- c) výkon služby po dobu nejméně jednoho roku na funkci plánované pro důstojníka s výtečným hodnocením (poddůstojníci splňující tuto podmínku byli přijímáni jako podporučíci z povolání (viz schéma).

Po roce 1945 zásady průběhu služby poddůstojníků v další službě a jejich zabezpečení stanovoval zákon č. 37 z roku 1946 a poté byly obsaženy v Zatímním předpise o poddůstojnících vojska z povolání, který zároveň akceptoval reorganizační změny v armádě v roce 1949.

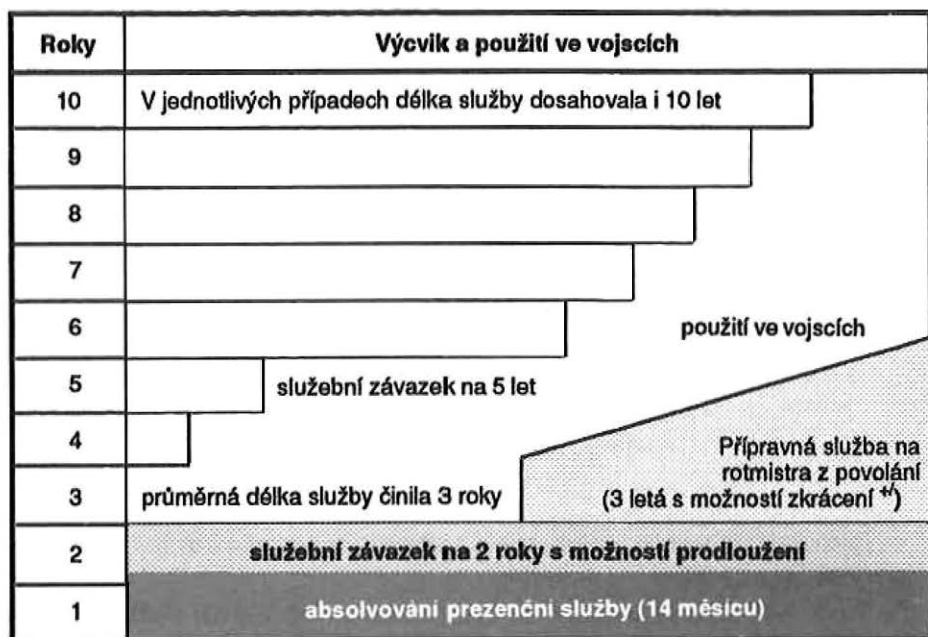
Nově konstituovaní poddůstojníci z povolání byli určeni k výkonu nižších velitelských nebo odborných funkcí, museli být ve stálém styku s mužstvem a s ním nést veškerou námahu vojenské služby. Byli povinni bydlet ve vojenských objektech, pokud MNO nestanovilo výjimky, a stravovat se společně s mužstvem. Služební místa poddůstojníků z povolání byla systematizována takto:

- a) služební místa staršínů,
- b) služební místa rotných,
- c) služební místa četařů.

Každému stupni v této systematizaci náležela adekvátní platová stupnice, přičemž u služebních míst četařů byla nejnižší. Služební příjem poddůstojníků se skládal ze základního platu, služebních přídavek a naturálních příjmů. K obecným zásadám v tomto období patřilo, že poddůstojník v další činné službě (po roce 1949 poddůstojník z povolání) mohl setrvat v armádě i po splnění reverzálního závazku, jestliže o to požádal. Za prodloužení reverzálního závazku o další dva roky dostával jednorázovou prémii, a to za každé prodloužení, přičemž výše premie se stupňovala podle počtu prodloužení reverzálního závazku až do stanovené hranice.

Poddůstojníci z povolání byli povyšováni do hodnosti četaře při prvním přijetí, jestliže této hodnosti nedosáhli již v základní službě. Kdo byl přijímán již v této

**Průběh služby dělesloužícího poddůstojníka
v čs. armádě v letech 1923 – 1939**

Legenda:

- výcvik na školách,
- výcvik ve vojscích,
- použití ve vojscích, které postupně klesalo odchodem dělesloužících z armády,
- ^{+/} nebo po dvouleté výtečné službě jako poddůstojník (po přijímací zkoušce ze všeobecného vzdělání - pokud neměl střední školu), možnost studia vojenské akademie v Hranicích; studium trvalo 2 roky a bylo ukončeno jmenováním do hodnosti poručíka.

Schéma

hodnosti, byl povýšen na rotného. Pro předchozí platilo, že do hodnosti rotného mohli být povýšeni po uplynutí prvního roku závazku, jestliže byla jeho služba hodnocena jako velmi dobrá, v opačném případě mohl být povýšen až po dvou letech. Poddůstojník z povolání mohl dosáhnout nejvyšší hodnosti staršiny při stejných kritériích jako do hodnosti rotného.

Uvedené podmínky průběhu služby platily až do roku 1960, kdy proběhla další reorganizace poddůstojnického sboru na sbor praporčický. Tím byly fakticky vytvořeny podmínky pro zánik dělesloužících poddůstojníků, jelikož těm, kteří odmítli vstoupit do praporčického sboru, bylo umožněno sloužit pouze do doby, než se jejich místa naplnila plánovanými praporčíky z povolání.

Podmínky ukončení další činné služby a přechod do civilního života

Služební poměr dělesloužících mohl být ukončen v zásadě trojím způsobem:

1. Po splnění reverzálního závazku (pokud nebyl dělesloužícím prodloužen).
2. V průběhu služby (před splněním závazku); tento způsob mohl být povolen pouze ve výjimečných případech velitelem, který udělil povolení ke konání další činné služby.
3. Vyloučením z důvodů odsouzení pro přečin nebo zločin, nebo jestliže byl dělesloužící zbaven hodností (návrh na vyloučení mohl být podán také pro neplnění povinností).

Tyto zásady platily již od roku 1923. Předpisem A-VII-I Dělesloužícím bylo propuštění před splněním reverzálního závazku upřesněno. Bylo možné v případě umístění dělesloužícího v jiných státních, veřejných nebo soukromých službách, přijetím do vojenské akademie nebo přijetím za rotmistra z povolání. Dále pro neschopnost zjištěnou superarbitrážním řízením nebo na vlastní žádost z rodinných důvodů (např. úmrtí jeho rodičů a nutnost převzít jejich podnik). Upřesněno bylo také poněkud kuriozní vyloučení ze služebního poměru, jestliže se dělesloužící oženil bez povolení MNO. (Důraz na tuto otázku se kladl v počátečním období zvláště z důvodů zajištění určité společenské prestiže - vzhledem k dřívější negativní zkušenosti - a aby nebyl voj. gážista finančně zatěžován dluhy, starostmi o rodinu atd.)

Uvedené podmínky ukončení služebního poměru dělesloužících platily až do roku 1949, kdy v souladu s reorganizací velitelského sboru (vznik poddůst. z povolání) bylo v zákoně č. 44/1949 stanoveno, že služební poměr poddůstojníků z povolání končí:

1. Jmenováním důstojníky z povolání.
2. Převedením do služebního poměru občanských zaměstnanců vojenské správy nebo jiné veřejné služby.
3. Přeložením do zálohy.
4. Ztrátou československého občanství.
5. Odnětím hodnosti.
6. Úmrtím.

Tyto podmínky byly i v Zatímním předpise o poddůstojnících vojska z povolání z roku 1951 a přetrvávaly až do roku 1960.

V jednotlivých zákonech, nařízeních a předpisech se rovněž pojednávalo o hmotném zabezpečení děsloužících při odchodu ze služebního poměru. V našem přehledu jsme se zaměřili pouze na některé zásadní dávky. Již v roce 1923 vládním nařízením č. 247 bylo stanoveno, že děsloužící dostanou při odchodu z dobrovolné další činné služby výpomoc, rovnající se polovině úhrnné částky půlročních přídaveků (prémii), které doposud dostali. Jestliže byl děsloužící převzat do přípravné služby nebo jiné jí naroveň postavené služby, či byl přímo ustanoven gážistou z povolání, nebo byl-li vyloučen z trestu i pro nedostatečnou kvalifikaci, neměl na stanovenou výpomoc nárok.

V případě, že děsloužící zemřel, dědici byli z nároku na výpomoc vyloučeni. Finanční náležitosti při odchodu částečně nově stanovoval zákon č. 83 z roku 1932. Jednalo se o odbytné, výslužné, invalidní zaopatření, přídavek na zranění, válečný přídavek a letecký přídavek k výslužnému. Například nárok na výslužné měli pouze ti, kteří strávili ve služebním poměru děsloužících, třeba i s přerušením, celkem 20 let a dovršili věku 40 let, odbytné náleželo všem. Podmínky udělení ostatních uvedených dávek byly stanoveny v dalších zákonech a nařízeních. Značný význam mělo ustanovení pro gážisty z povolání a děsloužící o pomoci při zakládání např. hospodářských podniků hmotnou podporou, či vyplácení stipendia na odborné školení, které by jim usnadnilo, vzhledem k celkovým hospodářským poměrům, založení existence.

Nově bylo vládním nařízením č. 139 z roku 1939 ustanoveno, že děsloužící, kteří nevyužili uvedené výpomoci a neměli alespoň 10 roků započitatelných pro nárok na výslužné, při odchodu dostávali plat na odchodnou (příspěvek za službu) ve výši svého služebního platu po dobu:

- a) jednoho roku, jestliže odsloužili méně než 5 let,
- b) dvou let, jestliže odsloužili alespoň 5 let,
- c) maximálně čtyř let, a to v případech hodných zvláštního zřetele.

Místo platu na odchodnou bylo po přísném prozkoumání poměrů děsloužícího a v odůvodněných případech povoleno jednorázové odbytné, které nesmělo převyšovat celkovou výměru platu na odchodnou. V roce 1949 v rámci probíhající reorganizace velitelského sboru bylo stanoveno, že poddůstojníkem z povolání (včetně děsloužících), jejichž služební poměr byl ukončen přeložením do zálohy na vlastní žádost, náleží odstupné, konal-li službu v poměru poddůstojníka z povolání po dobu:

- a) alespoň 5 let, avšak kratší než 10 let, ve výši pětinasobku měsíčního služného, které mu naposledy příslušelo,
- b) alespoň 10 let, ve výši desetinásobku měsíčního služného.

Na toto odstupné neměli poddůstojníci nárok, jestliže byli převedeni do poměru občanských zaměstnanců, či jiné veřejné služby, dále těm, kterým byly přiznány odpočinkové platy. Nárok nesplňovali ani odsouzení, včetně těch, jimž byla na základě rozsudku odňata hodnost.

Značně vysoká pozornost byla státem a vojenskými orgány věnována umísťování děsloužících poddůstojníků po ukončení služebního poměru v civilním sekto-

ru, zejména v předválečném období. Proto jsme se na toto období v historickém přehledu zvláště zaměřili. Již v zákoně č. 54 z roku 1927 O umísťování dělesloužících poddůstojníků bylo garantováno, že jestliže dělesloužící projeví zájem, může získat určité pracovní místo (v tehdejší terminologii byla místa propůjčována):

- 1) ve státní službě,
- 2) ve službě veřejnoprávních korporací a ústavů,
- 3) u vybraných soukromých podniků nebo závodů, u nichž byl stát většinovým podílníkem.

Na propůjčení vyhrazených služebních míst měli nárok pouze ti dělesloužící, kteří byli československými státními příslušníky, sloužili v branné moci nejméně osm roků jako dělesloužící poddůstojník a kteří kromě kvalifikace vyhovovali i zvláštním podmínkám stanoveným pro propůjčování služebních míst. Místa se většinou obsazovala konkurzem.

V zájmu zabezpečení služebních míst pro dělesloužící poddůstojníky MNO uzavíralo administrativní dohody s jednotlivými resorty, podniky či soukromíky. V předpise A-VII-I z roku 1936 bylo jednoznačně stanoveno, že v jiných státních a veřejných službách jsou dělesloužící poddůstojníci umísťováni až do konečného rozhodnutí vlády podle zvláštních administrativních dohod. Za tímto účelem byly zpracovány podrobné směrnice pro umísťování dělesloužících poddůstojníků podle administrativních dohod, které byly přílohou zmíněného předpisu.

Částečně jiný charakter mělo umísťování zaměstnanců vojenské správy a dělesloužících na základě vládního nařízení č. 139 z roku 1939. Jednalo se o jejich umísťování do kteréhokoli jiného oboru státní nebo veřejné služby, či do služeb zaměstnavatelů v souladu s přípravou rozpuštění čs. branné moci po vzniku protektorátu Čechy a Morava.

Z historického průřezu problematiky průběhu služby dělesloužících poddůstojníků vyplývají tyto závěry:

- a) Pro bývalou Čs. armádu bylo typické následování cizích vzorů. Snaha přiblížit se např. francouzským nebo sovětským zkušenostem byla patrná, ale přesto existovaly značné rozdíly vyplývající z odlišných podmínek, tradic a mentality národa. Takovéto využívání mezinárodních zkušeností mělo samozřejmě svá pozitiva i negativa. K pozitivům je možné zařadit menší náklady při výstavbě (či přestavbě) čs. armády na jejím počátku, ale větší materiální náklady asociální problémy v průběhu dalších let.
- b) Je zcela zjevné, že byla přerušena kontinuita služebních kariér poddůstojníků, což se v pozdější době projevilo stagnací, snižováním úlohy této kategorie vojáků. V důsledku toho se postupně přenášely jejich povinnosti a odpovědnost na praporčíky a důstojníky z povolání. Docházelo tak k přetěžování praporčíků i důstojníků a k splynutí poddůstojníků s mužstvem. S důsledky této přerušené kontinuity se AČR potýká i v současnosti při výcviku, ve vztahových otázkách, materiálových škodách apod.

- c) V letech 1923 až 1960 se průběh služby poddůstojníků vyznačoval řešením odborných úkolů jako v současném období. Se změnou koncepce AČR je nutná např. novelizace zákonů a nařízení, tvorba nových služebních předpisů, usku-
tečňování personálních výměn, vytváření novodobých tradic, hledání
potenciálních rekrutačních zdrojů atd.
- d) Historicky ověřené faktory motivace k vojenské službě (především: relativně
výhodné platy, sociální zabezpečení, vzdělání a výcvik, který je možno později
využít částečně v civilním životě, možnost dalšího sociálního vzestupu, možnost
překlenutí hospodářské recese, u části mladé populace to může být i touha po
dobrodružství apod.) se u mužské populace příliš nemění a jsou potvrzovány
i praxí vyspělých zahraničních armád.
- e) Pocit bezprostředního vojenského ohrožení, který působil před nástupem
fašismu a v období studené války, se v současnosti v podstatě ztratil. Tímto
nemá být řečeno, že není potřebné se bránit proti vnějšímu nepříteli, ale hledat
a zdůrazňovat další možnosti smyslu ozbrojených sil pro společnost i směrem
k mezinárodnímu působení (např. pomoc jednotek při mírových akcích OSN,
jaderných haváriích, živelných pohromách atd.).
- f) Ukázalo se, že kategorie dělesloužících měla v minulosti své reálné opodstatně-
ní. V době zkrácení vojenské služby, kdy došlo ke snížení početních stavů přispí-
vali zvláště dělesloužící k zachování intenzity výcviku. V této souvislosti by bylo
vhodné vrátit se k pojmu dělesloužící, který by se vztahoval k mužstvu
a poddůstojníkům. (Do služebního závazku 5 let by se používal pojem
poddůstojník dělesloužící a nad 5 let poddůstojník z povolání.)